

Eğitim Mevzuatının Çocuk Hakları Sözleşmesi Bağlamında Değerlendirilmesi¹

Hatice Ekiz Dalkılıç², Bilgen Kırıl³

Öz

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre on sekiz yaşına kadar her birey çocuk olarak kabul edilmektedir. Bireyin bu yaş grubu çocukluk dönemidir. Çocukluk, yetişkinliğin temelini oluşturmaktadır. İnsanların temeli ne kadar sağlam olursa toplumda o kadar bilinçli bireyler yetişir, bu sayede gelişir ve ilerler. Bu sebeptendir ki çocukluk döneminde sağlam kişilikte, mutlu, problem çözebilen, duyarlı, üretebilen, demokrasi kavramını benimsemiş çocuklar yetiştirilebilir. Bu değerlerin verilmesi çocukların şekil verildiği eğitim sisteminde olmaktadır. Eğitim sisteminde öğretmenler ve okul yönetimi çocuk haklarını, çocuğun üstün yararını gözetip eğitim mevzuatını tam bilmeli ve uygulamalıdır. Çünkü çocuk toplumun bir parçasıdır ve topluma geleceğine yön verecek kişidir. Bu çalışmada çocuğun üstün yararı gözetilerek çocuk hakları yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakkı olarak dört bölümde incelenmiştir. On sekiz yaşına kadar olan dönemi kapsayan okulöncesi, ilköğretim ve orta öğretimdeki çocukların eğitim sisteminde hangi hakları olduğu, bu hakların nasıl kullanılması gerektiği ve bu haklar kullanılmadığı zaman oluşan olumsuzluklar eğitim mevzuatında yer alan kanun ve yönetmeliklerdeki yasal metinler taranarak analiz edilip, yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, hak, çocuk hakları, çocuk hakları sözleşmesi, eğitim mevzuatı.

Evaluation of Education Legislation in the Context of the Convention on Child's Rights

Abstract

According to the Convention on the Rights of the Child, every individual up to the age of eighteen is considered a child. This stage of a person's life is referred to as childhood. Childhood is the foundation of adulthood. The stronger the foundation laid during childhood, the more conscious individuals will grow in the society and thus develop and progress. For this reason, it's crucial to nurture children to develop strong personalities, happiness, problem-solving skills, sensitivity, productivity, and an understanding of democratic principles during their childhood. The responsibility of imparting these values lies with the education system, which shapes children. In the education system, teachers and school management should be aware of the children's rights, the best interests of the child, and fully know and implement the education legislation. Children, as integral members of society, are the future architects of that society. In this study, considering the best interests of the child, children's rights are examined in four parts as vital, development, protection, and participation rights. The rights of children under 18 in pre-school, primary, and secondary education are analyzed within the education system, how these rights should be used and the negative effects that occur when these rights are not used are analyzed and interpreted by scanning the legal texts in the laws and regulations in the education legislation.

Keywords: Child, right, child rights, the convention on child's rights, educational legislation.

Makale Geçmişi

Geliş: 02.06.2023

Kabul: 20.06.2023

Yayın: 30.06.2023

Makale Türü

Derleme Makalesi

Önerilen Atf

Ekiz Dalkılıç, H. & Kırıl, B. (2023). Eğitim mevzuatının çocuk hakları sözleşmesi bağlamında değerlendirilmesi. *Uluslararası Liderlikte Mükemmellik Arayışı Dergisi*, 3(1), 12-23.

¹ Bu çalışma Hatice Ekiz Dalkılıç'ın, Doç. Dr. Bilgen Kırıl danışmanlığındaki tezsiz yüksek lisans projesinden üretilmiştir.

² Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, İncirliova/Aydın, hed140879@gmail.com

³ Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi ABD, Efeler/Aydın, bilgen.kiral@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5352-8552

Giriş

Çocukların sağlıklı büyümeleri için gerekli şartlardan biri haklarının yasa ve mevzuatlarla korunacağı ortamlarda büyümeleri gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde insan yaşamının temelini oluşturan çocuğa değer verilmektedir. İnsanların sağlıklı çocukluk dönemi geçirmesi, toplumların gelişmesi ve ilerlemesi ile doğru orantılıdır (Akyüz, 2000). Çocuklar, zihinsel ve bedensel olarak toplumun en bağımlı kesimini oluşturur. Bu durumu ortadan kaldırmak ve çocukları korumak için çocuk hakları vardır (Kırıl, 2021). Ballar'a (1998) göre çocuk hakları felsefi ve hukuksal yaklaşım olarak iki grupta ele alınmıştır. Hukuksal anlamda 1989 yılında taraf ülkeler, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni kabul etmişlerdir. Bu sözleşmede çocukların siyasi, sosyal, ekonomik hakları ele alınmıştır (Kepenekci, 2008; Kepenekci ve Taşkın, 2019). Devletlerin çocuğa karşı sorumluluklarının neler olduğu ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bu sözleşme ile devletler çocuğa nasıl yaklaşılması gerektiğini bilimsel metotları kullanarak evrenselleştirip, çocuk hakları ilkeleri somutlaştırılmıştır. Bu ilkeler, çocuğun üstün yararı gözetilerek yaşama, gelişme, koruma ve katılım hakkı şeklinde sınıflandırılmıştır (Akyüz, 2000).

Toplumun en küçük yapı taşı olan insanın temellerinin çocukluk döneminde atıldığı söylenebilir. Bu sebeptendir ki çocuğun üstün yararı gözetilerek onların yaşamaları, eğitim almaları, barınmaları ve korunmalarını sağlamanın devletlerin en önemli görevlerinden biri olduğu belirtilebilir. Bu sebeple yapılan bu çalışmada eğitim mevzuatının, Çocuk Hakları Sözleşmesi içerisinde yer alan çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılma hakları bağlamında değerlendirilmesi ve öneriler sunulması amaçlanmıştır.

Çocuk Hakları

Çocuk, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (2023), "bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız" olarak ifade edilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) çocuk hakları bakımından en önemli yasal belgedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuklara daha iyi bir yaşam sağlamak, çocuğun kişiliğinin sağlıklı gelişmesine olanak sağlamak ve devletlerin çocuğa nasıl davranması gerektiğinin yer aldığı bilimsel yöntemlerle oluşturulmuş bir sözleşmedir. Bu sözleşmenin birinci maddesi gereği çocuk, erken yaşta, yetişkin olmayan, 18 yaşına kadar her birey olarak ifade edilmektedir. Eğitim sisteminin girdisi olan çocuk, nitelikli bir şekilde eğitim alıp, bilinçli birey olarak çıktı olması için okullarda çocuk hakları kültürünün oluşup, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin çocuklara karşı görev ve sorumluluklarını bilmesi gerekir. Temel çocuk hakları ÇHS'de; yaşama, gelişme, korunma ve katılma ilkeleri bağlamında değerlendirilerek, aşağıda Türk eğitim mevzuatına göre değerlendirilmiştir.

Çocuğun Yaşama Hakkı

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi gereği, çocuğun sağlıklı bir şekilde yaşama hakkına sahip olması gerektiği belirtilmektedir. Çocuğun üstün yararı gözetilerek eğitim kurumlarında yaşamsal faaliyetlerini güvence altına almak devletin sorumluluğu altındadır (Kırıl, 2018). Yaşama hakkının diğer tüm hakların temelini oluşturduğu (Kırıl, 2019a) söylenebilir. O nedenle çocuğun üstün yararı için yaşama hakkının diğer haklara oranla daha özveri gösterilerek hazırlandığı söylenebilir. 1982 Anayasası'nın 56. maddesi gereği, her bireyin dengeli ve sağlıklı bir ortamda hayatını sürdürme hakkı vardır. Çocukların zamanının büyük bölümünü okulda geçirdikleri için okul ortamlarında çocukların sağlıklı gelişimleri için okul temizliğine dikkat edilmeli ve yemekhanelerde çıkan yemekler çocuk gelişimine uygun ve temiz olmalıdır (Güler, 2022). Çocukların sağlıklı büyümeleri için devlet kurumları çocuklara sağlıklı bir çevre sağlamakla yükümlü olduğu yasal metinlerde görülebilmektedir.

Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 78. maddesi gereği, okul öncesi ve ilköğretim kurumlarının okul ile çevresinin sağlık şartlarına uygunluğu ve güvenliği sağlandıktan sonra eğitim-öğretim yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Okuldaki dersliklerin, yemekhanenin, laboratuvar, kütüphane yatakhane gibi birimlerinin temizlik ve tertibinin sağlanması, sağlık şartlarına uygun havalandırma, ısınma ve aydınlanmanın düzenlenmesi, öğle arası okulda kalan öğrencilerin beslenme yapabilmeleri için beslenme programı oluşturup, beslenme yapabilecekleri yemekhane ayarlanması, yemekhanenin ve masaların temizliğine dikkat edilmeli yemekhane yoksa derslikler temizlenerek öğrencilerin beslenme yapabilecekleri ortamın hazırlanması, okulda olabilecek küçük

kazalarda yardım amaçlı ilk yardım dolabı veya çantası olması gerektiği de ifade edilmektedir. İlk yardım dolabında veya çantasında hekimin yazdığı ilaçların bulundurulmaması, okullardaki içme su depolarının yarıyıl ve yaz tatilinde olmak üzere iki defa bakımının yapılıp gerekli kurumlarla işbirliği kurularak ilaçlamanın yapılması gerekmektedir.

Okullardaki çalışanların ve öğrencilerin güvenliğinin sağlanması için okullarda kamera sisteminin olması gereklidir (Kırıl ve Kepenekci, 2017). Çocukların zamanının büyük bir kısmının okulda geçtiği söylenebilir. Çocukların sağlıklı bir şekilde eğitim alabilmeleri için okul içi ve okul çevresinde güvenlik önlemlerinin alınması okul yönetiminin sorumluluğunda (Kırıl ve Suçiçeği, 2022) ve bu güvenliği veli ve öğrencinin talep etme hakkı olduğu ilgili yönetmelikte belirtilmiştir. Veli çocuğunun okulda güvenli ve temiz bir ortamda eğitim alma hakkını talep ettiğinde, yönetmelikteki madde gereği okul yönetimi bu talebi karşılamak zorunda olduğu görülebilmektedir. Sınıfların kalabalık olması, okul bahçelerinin yetersizliği, okulda çalışan temizlik personelinin az olması, temizlik malzemesinin yetersizliği çocukların sağlıklı bir okul ortamında yaşamasını engellediği söylenilebilir. Devletin eğitime yeterli ödenek ayırmaması okullarda öğretmenleri ve okul müdürlerini, veli ile karşı karşıya getirmesine sebep olduğu ifade edilebilir. Okulların bu sebeple veliden maddi destek istemek zorunda kaldığı söylenebilir. Kırıl ve Kepenekci (2018) ayrıca çocuğun güvenliği için nöbetçi öğretmen uygulamasının önemine de işaret etmektedirler.

Zamanının büyük bir kısmını okulda geçiren çocuğa hastalandığında acil müdahale edilebilmesi ve sağlık taramalarının düzgün ilerleyebilmesi için sağlık personelinin okullarda görev yapması ve her okulda revirlerin aktif şekilde kullanılması gerektiği belirtilebilir. Çocuğun eğitimden yararlanma seviyesini ve başarısını artırmak için sağlıklı beslenmesini sağlayarak, çocuğun sağlığını, gelişimini olumlu etkileyerek yaşam kalitesi güçlendirilebilir. Bu nedenle sağlıklı ve başarılı bireyler yetiştirebilmek için temel ihtiyaç olan beslenmenin okullarda uygulanan ulusal bir politika ile beslenme programları oluşturulabilir. Eşitlik ilkesi göz önüne alınarak okullarda güvenli, dengeli ve besleyici çocuk programları düzenlenebilir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 27. maddesi gereği çocuğun bakımını üstlenen aile bireyleri çocukların temel ihtiyaçları olan beslenme, giyinme, barınma hakkını sağlamak için gerekli önlemleri almalıdır. Çünkü çocuğun sağlıklı yaşayabilmesi için yeterli hayat seviyesinin sağlanması ve bunun için destek programlarının uygulanması gerektiği ve bunun için ulusal desteğin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda temel eğitime erişimin ve eğitimde niteliğin artırılması için 20. Milli Eğitim Şurasında, "Okullarda ücretsiz öğle yemeği veya beslenme desteği sağlanmalıdır." maddesi yer almıştır. Şubat 2023 tarihinden itibaren okulöncesi kurumlarda beslenme desteği sağlanmaya başlanmıştır. Bu, sadece okulöncesi ve taşınmalı olan okullarda değil, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında da uygulanmalıdır. Çünkü ailelerin beslenme konusunda yetersiz kaldığı çocukların, diğer çocuklarla eşit bir şekilde gelişim göstermesi ve sağlıklı bireyler olarak yetişmeleri için bunun gerekli olduğu şeklinde söylenebilir. Ailelerin bu konuda sorumluluğu büyüktür (Kırıl, 2020).

Çocuğun Gelişme Hakkı

İnsanların yaşamı için gerekli becerilerin kazanılmasını sağlayan bilişsel, dilsel, sosyal- duygusal becerilerinin geliştiği evrenin çocukluk döneminde yer aldığı söylenebilir. Çocuğun yüksek yararı gözetilerek eğitim, dinlenme, düşünme, kültürel faaliyetler gibi gereksinimleri ayırım yapmadan her çocuk için uygulanabilmeli ve çocuğun azami ölçüde yetenekleri doğrultusunda geliştirilebilmelidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi gereği, çocuğun sağlıklı gelişimi için devlet çaba harcamaktadır. Çocuklar yaşama hakları sağlandığında gelişim hakkını kullanabilirler. Çocuğun bilgi edinme, dinlenme, oyun ve eğitim hakkı sağlıklı gelişimi için gerekli olduğu söylenebilir. Hiçbir bireyin eğitim hakkından mahrum bırakılmaması gerektiği 1982 Anayasası'nın 42. maddesinde yer almaktadır.

Bireyin eğitim hakkından yararlanmasının okula kayıt işlemleri ile başladığı söylenebilir. Eğitim, devlet tarafından, yasal metinler çerçevesinde yürütülür (Kırıl, 2018). Çocukların eğitim hakkından yararlanması, İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 3. maddesi ile 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 22. maddesi gereğince, çocuk ilkokula altı yaşında başlamakta ve 13 yaşını doldurunca bitmektedir. İlkokul birinci sınıfa başlayacak çocukların 31 Aralık tarihinde 72 ayın doldurmaları şartı

aranmaktadır. Okul kaydının ertelenmesi veya öne çekilmesi veli dilekçesi ile yasal metinlere göre yapılmaktadır. Çocukların altı yaşında okula kayıtlarının otomatik olarak yapıldığı ve ilköğretim çağının 14 yaşına kadar devam ettiği yasal metinlerde belirtilmiştir. Okul öncesi eğitimin zorunlu olmaması ve ilköğretime başlama yaşının bir yıl öne alınması olumsuzluklara neden olabilmektedir. Okul öncesinin zorunlu olmaması nedeniyle, ilköğretime başlayan öğrencilerin hazır bulunuşlarının da farklılıklara yol açtığı söylenebilir. İlkokul birinci sınıfa başlayan çocukların kayıtlarının veli isteğine bırakılması sınıflarda çocukların 66 aylık ve 84 aylık yaş aralıklarının fazla olmasına neden olmuş, gelişimleri aynı düzeyde olmayan çocukların algılama, okul kurallarına uyumu konusunda farklılıklar oluşmasına sebep olmuştur. Çocukların sayılan unsurlarda güçlük yaşanmasını bu da eğitimin nitelikli olmasını engellediği söylenebilir.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 46. maddesine gereği, zorunlu öğrenim çağında okulu tamamlayamayan çocuklara iki yıl daha süre verilmektedir. Fakat bu sürede okulda yeterli başarı gösteremeyen çocuklara tasdikname verilerek kayıtları silinmektedir. İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda kayıt ve devamsızlık ile ilgili 47. ve 48. maddeler gereğince, zorunlu öğretim çağına gelmiş çocuğun kaydını aile bireyleri yaptırmaktadır. Kaydı yapılmayan çocukların kaydı okul müdürlüklerince yapılmakta, çocuğun okula devamının sağlanması için aile bireylerine haber verilmektedir. Okula devamı sağlanmayan çocuklar hakkında devamsız çocuklar gibi gerekli yasal işlemler başlatılmaktadır.

Okul çağı gelip okula kaydedilen çocukların okula devamından aile bireyleri sorumludur ve çocuğun eğitim hakkından yararlanması için okula getirmekle yükümlüdür (Kiral, 2019b). Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 11. maddesi gereği, çocukların okul öncesi ve ilkokula kayıtları temmuz ayı başında yapılmaya başlanmaktadır. Kayıtlar adrese dayalı olarak e-okul sistemi üzerinden yapılmaktadır. Çocukların okul kayıtları, e-okula otomatik olarak yansıdığı için veliden herhangi bir belge istenmemektedir. Öğrenim çağında olup nüfus kaydı bulunmayan çocukların kaydını yapmak için okul yönetimi nüfus müdürlüğü ile iletişime geçerek çocuğa kimlik numarası alır ve kaydını e-okul sistemi üzerinden gerçekleştirir. Yabancı uyruklu olup kimlik numarası bulunan belgeye sahip çocukların kaydı bu belgeye göre düzenlenerek yapılmaktadır. Rehberlik araştırma merkezi raporu ile yönlendirilen özel eğitimli çocuklar ile şehit ve gazi çocuklarının kaydı adrese dayalı yapılır fakat durumlarını belgelendirmeleri koşulu ile istedikleri okula nakli yapılabilmektedir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında kaydı yapılacak çocukların eylül ayı sonu itibarıyla 57 ile 68 ay arasındaki çocukların kaydı yapılmaktadır. Uygulama sınıflarına 36 ile 56 ay arasında olanlar; ana sınıflarına ise 45 ile 56 ay arası olan çocukların kayıt yaptırılabilir. Çocuk sayısı az olan anaokullarında ise 36 ile 56 ay arasındakiler aynı sınıfa kayıtları yapılabilir. Bir yıl önce okul öncesine gitmemiş ve ilkokula kaydı ertelenmiş 69-71 aylık arasındaki çocukların okul öncesi kayıtlarında öncelik tanınmaktadır. Okul öncesinde tam zamanlı kaynaştırma öğrencileri için Özel Eğitim Yönetmeliği doğrultusunda işlem yapılmaktadır. Özel eğitim sınıfına ağır düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan ve birden fazla zihinsel yetersizliği olan çocuklara yerin fiziki olarak uygun olması şartı ile okula kayıtları yapılmaktadır. Kesin kaydı yapılan çocuğun acil durumlar için başvuru formunun doldurulup, sözleşme formu imzalatılmaktadır. Zorunlu eğitime başlayacak çocuklara ve kayıt alanında bulunan çocuklara öncelik tanınarak, talebin fazla olması durumunda velilerin önünde kura yoluyla kayıt işlemi yapılmaktadır.

Okul öncesi okullardaki öğrenci sayıları, sınıf mevcutları, okul ücretleri, personel seçimi, atamalar gibi iş ve işlemler özel eğitim mevzuatına göre düzenlenmektedir. İlkokula kayıt eylül ayında 69 ayını dolduran çocukların birinci sınıfa e-okul sistemi üzerinden okul yönetimi tarafından kayıtları yapılmakta; 66, 67 ve 68 aylık olan çocukların kayıtları veli isterse birinci sınıfa kaydı yapılabilmektedir. Yaşça kayıt hakkını elde eden 69, 70 ve 71 aylık çocukların veli dilekçesi ile okul öncesine yönlendirilip bir yıl zorunlu eğitime kayıtları ertelenebilmektedir. Nüfusa gerçek yaşından küçük veya büyük yazılmış çocukların velilerine çocukların yaşlarını düzeltmeleri için süre verilmekte, düzeltme yapılmadığı takdirde milli eğitim müdürlüklerine durum haber verilmektedir.

14 yaşından gün almamış ilkokula kaydı hiç yapılmamış ve okur-yazar olmayan çocukların kaydı ilk sınıfa, kayıtlar adrese dayalı olarak e-okul sistemi üzerinden okul yönetimi tarafından

yapılmaktadır. Özel okul öncesi ve ilköğretim okullarında nakil işlemleri e-okul sistemi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Okul öncesi, ilkokul ve ortaokula kayıtlar adrese dayalı yapıldığı için veliler istedikleri okula çocuklarını yazdırabilmek için geçici olarak adreslerini taşımaktadır. Kayıt yapıldıktan sonra milli eğitim ve nüfus müdürlüğü gerekli denetimleri yaparak gerekli bilgi alış-verişini sağlansa bazı okullarda yığılmanın önüne geçilerek sınıf mevcutlarının düşürülebileceği söylenebilir.

Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 20. maddesi gereğince kayıt işlemleri, ortaöğretimde nitelikli okullara merkezi sınav puanına, açık kontenjanlara ve puan üstünlüğüne göre yapılmaktadır. Adrese bağlı yerleştirmelerde ise orta öğretim puanı üstünlüğüne bağlı olarak kontenjana bağlı olarak çocukların kayıtları okul yönetimi tarafından yapılmaktadır. Pansiyon bulunan okullarda ise pansiyon kontenjanına ve çocuğun adresinin uzaktan yakına ilkesi göz önüne alınarak kaydı yapılmaktadır. Yetenek sınavı ve ortaöğretim başarı puanı kullanılarak; güzel sanatlar ve spor lisesi ile proje uygulayan imam hatip liselerine kayıt olabilmektedirler. Yönetmeliğin 21. maddesi gereğince, 18 yaşını bitirmemiş ve ortaokulu bitirmiş bireyler ortaöğretim kurumlarına kaydolabilmektedirler. Milli Eğitim Bakanlığının 2014/21 sayılı Genelgesi gereğince, zorunlu ilköğretim çağında olup okuma-yazma bilmeyen ve yabancı kimlik numarası olan yabancı çocuklar, e-okuldan birinci sınıfa kayıt yapılmaktadır.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 11. maddesi gereğince özel tanımlı çocukların kaydı için bu çocukların eğitimden en iyi şekilde yararlanması adına gerekli önlemler alınmıştır. 36 ayına kadar özel eğitim ihtiyacı olan çocuk ailenin imkânları ve destekleri ile erken çocukluk dönemi hizmetini almaktadırlar. 36 ayını tamamlayan özel eğitim gereksinimi olan çocuğun okul öncesi eğitime kaydının yapılması zorunludur. Çocuğun özellikleri ve gelişimine göre okul öncesi eğitim süresi uzatılabilmektedir. Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar, okul öncesi sınıflarda kaynaştırma yoluyla eğitimlerini sürdürebildikleri gibi çocukların gereksinimine yönelik özel eğitim kurumları veya özel eğitim sınıfları açılarak eğitimden en iyi şekilde yararlanmaları sağlanabilmektedir. Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara örgün eğitim saatleri dışındaki zamanlarda tamamlayıcı eğitim faaliyetleri resmi özel eğitim kurumlarınca sağlanmaktadır. Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların hayata hazırlanması amacıyla teknik, mesleki, sosyal ve kültürel becerilerini geliştirici yaygın eğitim hizmeti verilmektedir. Örgün eğitim hizmetinden yararlanamayan özel eğitim gerektiren çocuklara bakanlığın gerekli birimleri teknolojik destek sağlayarak uzaktan eğitim yoluyla dersleri takip etmesi için olanak sağlanmaktadır. Merkezi sınava girecek özel eğitim gerektiren çocuklar için bakanlık gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Özel yetenekli bireylere kayıtlı buldukları okulların destek eğitim odalarından ve bilim ve sanat eğitim merkezlerinde destek eğitim hizmeti verilmektedir. Sınıflarda özel yetenekli çocuklar için zenginleştirilmiş eğitim modeli planı uygulanmaktadır. Okul öncesi, ilkokul ve orta öğretimde özel eğitim gereksinimi olan öğrenciler sınıflarda kaynaştırma öğrencisi olarak, bireyselleştirilmiş eğitim programı planları doğrultusunda eğitim alabilmektedirler. Her sınıfta en fazla iki kaynaştırma öğrencisi olması gerektiği ilgili yönetmelikte belirtilmektedir. Okullardaki dersliklerin yetersizliği sebebiyle sınıf mevcutları otuzun üzerine çıkmakta, bu da sınıftaki kaynaştırma öğrencileri için ayrı planının uygulanamamasına neden olup ve bireyselleştirilmiş eğitim programı planlarının kâğıt üzerinde kaldığı söylenebilir.

Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği'nin 12. maddesi gereğince, birden fazla yetersizliği olup okul çağında olan çocuklara kurumlarda görev yapan öğretmenler görevlendirilerek hastanede ve evde eğitim hizmeti sunulabilmektedir. Öğrencilerin hastanede veya evde tedavileri bitip okul ortamına geldiklerinde derslerinden geri kalmamaları için eğitim hakkından yararlanmaktadırlar (Karaoğlu ve Kırıl, 2023). Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 5. maddesi gereği, okulöncesi ve ilköğretim kurumlarında bir ders yılının 180 iş gününden az olmaması gerekmektedir. Bakanlıkça her yıl çalışma takvimi düzenlenmektedir. Bu takvimde ders yılı, ara tatiller, yarıyıl ile yaz tatili süreleri yer almaktadır. 180 iş günü göz önüne alınarak hazırlanan çalışma takvimi milli eğitim müdürlüklerinin tavsiyesi ile valilik kabulü alınarak okullara uygulanmak için gönderilmektedir. Ders yılı süresi derslerin başladığı günden bittiği güne kadar açık olan günler ile çocukların katıldığı resmi törenler dâhil edilerek hesaplanmaktadır. Haftalık ders programı ders yılı başında hazırlanmakta fakat gerekli görülürse ders yılı içinde de düzenleme yapılabilmektedir. Ders programı hazırlanırken öğretmenin mazeretleri dikkate alınarak çeşitli düzenlemeler yapılabilmektedir. Fakat bazı yöneticiler öğretmenin karara katmadan ders programı hazırlayarak öğretmenin motive olmasını engelleyerek

okul başarısını olumsuz yönde etkileyebilirler. Mutsuz olan öğretmen öğrencisinin eğitim alma hakkını verimli bir şekilde gerçekleştiremediği söylenebilir. Okulların normal öğretim veya ikili öğretim yapması gerektiğine eylül ayında valilik tarafından belirlendiği söylenebilir. Fakat bu kararın geç alınmasının çalışan anne ve babaları olumsuz etkilediği söylenebilir.

Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 8. maddesi gereği, ortaöğretim kurumlarında eğitim ile öğretim faaliyetleri okul program çeşitliliği ile içeriklerine uygun yürütülmektedir. Okul programına uygun mekânlarda eğitim-öğretim sürdürülebilmektedir. Yabancı dil, din dersleri ve meslek derslerinde şube oluşturulurken okul programının yanı sıra öğrenci seviyelerine dikkat edilerek çocukların en iyi şekilde eğitim alacakları şekilde düzenlenmekte, bireysel yeterlilik ve farklılıkları, istek, yetenek ve ilgileri doğrultusunda hayat kalitesini geliştirerek öğrenme gereksinimlerine uygun ortaöğretim okullarında öğrenimlerine devam ettirilir. Çocukların gereksinimlerine yönelik etkinlikler ve çalışmalar için mekânları (spor alanı, sanat odası, laboratuvar, kütüphane, konferans salonu, spor salonu vb.) çocukların yararlanması için okul yönetimi sağlamalı ve gerekli güvenlik önlemlerini almalıdır.

İlgili yönetmelikte; ortaöğretim kurumlarında spor salonu, müzik ve resim atölyesi, kütüphane, konferans salonu olması gerektiği belirtilmektedir. Fakat okul binalarının yetersizliği, depresyon yönetmeliğine göre yıkım kararının alınması sebebiyle okulların birleştirilmesi dersliklerin yetersiz kalmasına sebep olabilmektedir. Öğrencilerin kendini ifade etmek ve gelişimini sağlayan spor salonu, müzik ve resim atölyesi, kütüphane, konferans salonu gibi etkinlik sınıflarının okullarda yer almadığı söylenebilir. Bu etkinlik sınıflarına eğitim gören çocukların problem çözme, akranları ile birlikte paylaşım yapma, boş zamanlarını değerlendirme gibi olumlu alışkanlıklar ve değerler kazanıp bilinçli çocuklar olması sağlanabilir. Okulların en büyük sorunlarından olan şiddet ve akran zorbalığına bu tür etkinlik sınıfları oluşturularak engellenebilir. Maddi durumu iyi olmayan öğrenciler için açılan destekleme kurslarında gerekli denetimler yapılırsa daha verimli olacağı ve özel eğitim kurumlarına öğrenci gitmesi engellenebileceği söylenebilir.

Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereği, okul öncesi kurumlarında çocukların devamsızlığını öğretmeni, ilkokul da sınıf öğretmeni, ortaokul ile imam hatip ortaokullarında okul yönetimi sorumludur. Devamsızlıklar günlük olarak e-okul sistemine işlenmekte ve okul yönetimi tarafından takip edilmektedir. Okul öncesi kurumuna kaydı yapılan öğrencinin eğitimi aksatmaması için okula günlük devamı esastır. Fakat özel eğitim gereksinimi olan ve özel yetenekli çocukların sosyal gelişimi ve uyumu için birleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi hükmü ile günlük devamsızlıklarında değişiklik yapılabilir. Özürsüz beş gün okula devam etmeyen çocuğun durumu e-posta, kısa mesaj ile velisine haber verilmektedir. On gün devam etmeyen çocuğun velisi okul yönetimi tarafından yazı ile uyarılmaktadır. İlköğretim kurumlarında çocuğun okula devamlılık zorunluluğu vardır. İlkokula kaydı yapılan zorunlu ilköğretim çağındaki çocukların okula devamından, İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun ilgili kısımları gereğince, çocuğun velisi, okul yönetimi, milli eğitim müdürlükleri, maarif müfettişleri, muhtarlar ve mülki amirler sorumludur. Bir derse girdiği halde bir veya birden fazla derse özürsüz olarak gelmeyen çocuğun durumu öğretmen tarafından okul yönetimine, okul yönetiminin ise acilen çocuğun velisine bildirmesi gereklidir. Bu durumdaki çocuğun devamsızlığı e-okul sistemine yarım gün olarak işlenir.

İlköğretim kurumunda kayıtlı çocuklar, adresi bilinmeyen ve okulu olmayan bir yere gitmeleri durumunda devamsızlıklar e-okula günlük işlenmelidir. Yurt dışına çıkan çocukların adresleri e-okul sistemine kaydedilir ve bakanlık bu çocukların okula devamının sağlanması için gerekli önlemleri almaktadır. Yurt dışında gidip adresi bulunamayan çocuklar zorunlu tahsil çağından çıkınca e-okul modülünde aktif olmaktan çıkmaktadır. Okul yönetimi tarafından çocuğun geçerli mazereti ve velinin mazereti yapması durumunda çocuğa on beş güne kadar izin verilebilmektedir. Devamsız öğrencilerin durumu posta, elektronik posta, kısa mesaj ile velilerine haber verilmektedir. Bulaşıcı hastalığı olan çocukların hastalıklarının geçtiğine dair sağlık kurumlarından aldıkları belge ile eğitimlerine devam edebilmektedir.

Ortaöğretim kurumlarında öğrenci devamsızlıkları ilgili yönetmeliğin 36. maddesi gereğince, çocukların okula devam zorunluluğu vardır ve okula devamından velisi sorumludur. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 26. maddesi gereğince, okul yöneticileri, mahalli mülki idare amirleri, milli eğitim

müdürleri çocukların okula kayıt ve okula devamını sağlayacak gerekli önlemleri almakla sorumludur. Devamsızlık uygulamasında ders öğretmenleri devamsız öğrencileri devam kontrol kâğıdına işlemekte, sorumlu müdür yardımcısı da devamsızlıkları e-okul modülüne girmektedir. Bir gündeki toplam ders süresinin üçte ikisine ve daha fazlasına devam etmeyen çocukların devamsızlığı bir gün şeklinde, diğer devamsızlıklar ise yarım gün olarak e-okul sistemine işlenmektedir. Özürsüz devamsızlık süresi on gün olmak üzere toplam 30 gündür. 30 gün devamsızlığı biten çocuklar ders puanlarına bakılmaksızın başarısız sayılırlar ve çocuğun bu durumu velisine yazılı olarak bildirilmesi gereklidir. Ancak sağlık kuruluşlarından raporu olan ya da toplumsal görev, asayiş, emniyet bölümlerinin raporlarına dayanarak koruma, bakım altına alınan hükümlü çocukların özürsüz devamsızlık süresi on günü geçmemek şartı ile 60 gündür. Tam zamanlı kaynaştırma sureti ile özel eğitim gereksinimi olan çocuklar ile özel eğitim meslek liselerine kayıtlı çocukların devamsızlık süresi 70 gündür. Tam zamanlı kaynaştırma yoluyla eğitime devam eden özel eğitim gereksinim olan çocuklar ve özel eğitim meslek liselerine kayıtlı olan çocuklar hariç olmak şartı ile devamsızlık sebebi ile başarısız sayılan ve öğrenim hakkı bulunan çocuklar derse devam edemezler, istemeleri durumunda ise bu çocukların kayıtları mesleki eğitim merkezi diploma bölümüne aktarılabilir. Bu çocuklar talep etmeleri şartı ile bir sonraki eğitim-öğretim yılında, önceki okulundan ayrıldıkları sınıf seviyesinden eğitim öğretime devam edebilirler. Öğrenim hakkı bulunmayan çocuklar ise, açık öğretim lisesi, açık öğretim imam hatip lisesi, mesleki açık öğretim lisesi veya mesleki eğitim merkezlerine yönlendirilerek kayıtları yapılabilir.

Mesleki eğitim merkezinde kayıtlı çocukların, teorik derslerde özürsüz devamsızlık süresi ders yılı içinde devam etmesi gereken sürenin altıda birinden, işletmelerde ise 3308 sayılı kanun hükmüne göre kullanabilecekleri ücretli ve ücretsiz izinden fazla olmamalıdır. Buna göre toplam devamsızlık süresi 60 olduğunda teorik derslere devamsızlık süresi 20 günü geçmemelidir. Devamsızlık hakkını bitiren çocukların sözleşmesi bitirilerek sigorta çıkışları yapılmaktadır. Bu durumda olan çocuklar yazılı olarak, yasal temsilcisi ile işletmeye bildirilir. Devamsızlık sebebi ile başarısız olan çocuklardan öğrenim hakkı bulunanlar derslere o sene devam edemez bir sonraki eğitim ders yılının başından itibaren bir işletme ile anlaşma imzalayarak okula devam edebilmektedir. Zorunlu eğitime tabi olup mesleki eğitim merkezinde öğrenim hakkı bulunmayan çocuklar, açık öğretim lisesi, mesleki açık öğretim lisesi veya açık öğretim imam hatip lisesine kayıt yaptırmaları için yönlendirme yapılabilir.

Yönetmeliklerde belirtildiği üzere devam zorunluluğu getirilse de çocukların devamsızlık denetimlerinin düzenli yürütülmediği söylenebilir. Devamsızlık problemlerini ailesi mevsimlik işçi olan çocuklarda, kız çocuklarının okumasını istemeyen ailelerin çocuklarında ve çocuklarının iş gücünden yararlanan ailelerin çocuklarında görüldüğü söylenebilir. Bu çocuklar okula devam ettirilmeseler de bir gün okula gelerek aile istemediği sürece sınıf tekrarı yapılmamakta ve okullardan mezun olabilmektedir. Okul örgütünün amacı, girdisi olan öğrenciyi, elindeki program doğrultusunda istedik davranışları kazandırarak bilinçli bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Fakat devamsızlık yapan çocukların sorunları çözülme, eşit eğitim hakkından yararlanmaları için fırsat tanınmadığı için bilinçsiz öğrenci kurumun çıktısı olabilmektedir. Çocukların eğitim hakkı bulunmakla birlikte çocukların çoğunun eğitim hakkından kaliteli bir şekilde yararlanmadığını, problem çözme becerileri kazanmadan yetişkin birey olduklarını söylenebilir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 31. maddesine gereği, taraf devletler, boş zamanını değerlendirme, oynama, dinlenme ve yaşama uygun eğlence gerektiren etkinliklerde bulunarak kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkı tanınmalıdır. Taraf devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam katılabilmesi için çocuğa saygı duymalı, onu iyi tanımalı ve çocuğun gelişmesi için yönlendirmelidir. Çocuğun boş zamanını verimli değerlendirmesi, dinlenme, sanat ve kültür ile alakalı etkinlikler düzenleyerek çocuklara eşit fırsatlardan yararlanmasını sağlamalı ve çocuklara destek olmalıdır. Oyun, çocuğun gündelik yaşamla kendi yaşamını özdeşleştirme olarak tanımlanabilir. Çocuklar oyunlarında toplumda gördüklerini ve yaşadıklarını yetişkinlere ayna olup gösterebilirler. Bu sebeple oyun hakkı çocuklar için bir lüks değil ihtiyaç olduğunun kabullenilmesi gerekmektedir. Çocuklar gerekli bilgilere ulaşmak için, oyun oynayarak, sanatsal ve kültürel faaliyetlere katılarak boş zamanlarını verimli bir biçimde değerlendirdikleri söylenebilir. Eğitim-

öğretimde oyun ve dinlenme öğretim kısmını oluşturur ki eğitilen çocukların doğal ortamda topluma yansımaları denilebilir.

Çocuğun Korunma Hakkı

Çocuğun danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma gereksinimleri karşılanırken çocuğun yararı göz önünde bulundurularak her türlü istismar, sömürü ve ihmallerden korunmasını sağlayan yasal metinleri ifade ettiğini belirtebilir. Çocuğun şiddete maruz kalması, çocuk yaşta evlendirilmesi, ayrımcılığa uğraması, ailesinden ayrı kalması, bir işte çalıştırılması gibi durumlarda çocuğun üstün yararı gözetilerek korunmalıdır. Bu görevin devlet tarafından yasalarla sağlandığı söylenebilir. Devletin bu görevini eğitim kurumlarında öğretmenler ve okul yöneticileri aracılığı ile yasal metinler çerçevesinde gerçekleştirdiği söylenebilir. Okullarda çocukların istismara uğramasını engellemek için velilere ve öğrencilere seminerler düzenlenebilir. Şiddeti önlemek için etkinlikler düzenlenerek farkındalık oluşturulabilir. Çocuğun üstün yararını gözetebilmek için öğretmenlere eğitimler verilebilir, velilere seminerler düzenlenebilir. Okul müdürleri yaptığı projelerle gündem oluşturulabilir.

Çocuk istismarı ve ihmali suç niteliği taşıdığı için olayların ilgili makamlara bildirmek yasal bir zorunluluk olduğu Türk Ceza Kanunu'nun 278. ve 279. maddeleri gereğince işlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişiler bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. İşlenmiş olmakla birlikte, sebebiyet verdiği suçların sınırlandırılması halen mümkün bulunan bir suçu ilgili makamlara bildirmeyen kişilerde bir seneye hapis cezası verilmektedir. Haksızlığa uğramış olan kişi 15 yaşını bitirmemiş bir çocuk, bedensel ve ruhsal bakımdan engeli olan veya hamileliği nedeni ile kendisini savunamayacak durumda olması halinde bir buçuk yıl hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçu işlediği, görevi sebebi ile öğrenip ilgili makamlara bildirimde bulunmayıp ihmal eden veya öteleyen kamu görevlisi altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Buna göre okullarda ve yurtlarda çalışan kamu görevlileri çocukları korumak için onlara uygulanan ihmal ve istismarı yetkili makamlara bildirmekle yükümlüdür. Okullarda psikolojik sorunları olan, alkol ve madde bağımlısı olan aileler ile karşılaşılabilir. Bu tür aileler çocuklarına şiddet uygulayıp çocukları istismar ettikleri görülebilir. Böyle durumlarda çocuğun korunması için olayın ilgili makamlara bildirilip takibinin yapılması gerektiği söylenebilir. Yetiştirme yurtlarında yeterince denetlemenin yapılmaması çocukların istismara uğramasına neden olabilmektedir. Yurtlarda yapılan istismar olaylarının üstünü kapatmak yerine cezaları yerinde uygulayarak bu tür suçları engelleyebilir çocukların sağlıklı bir şekilde büyümeleri sağlanabilir. Çocuk Koruma Kanunu'nun 6. maddesi gereğince, eğitim kuruluşları olan okulların korunma ihtiyacı içinde bulunan çocukların Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ilgili kuruluşlarına bildirmekle yükümlü olduğu belirtilmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19. maddesine gereği, çocuklara karşı sorumlulukları olan kişiler onlara zarar verebilecek şekilde kullanamazlar. Devlet çocukların zarara uğramaması için her türlü tedbiri almıştır. Eğitim kurumlarında ve yurtlarda çocuğun yüksek yararı gözetilerek çocukların zararına olan her şey önlenmesi gerektiği söylenebilir. Okul, sağlıklı birey yetiştirmek için çocukları korumalı ve sağlıklı gelişmesi için olanak sağlamalıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde çocukların korunması 34. ve 36. madde gereği, taraf devletler çocuğun korunması için her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı gerekli tedbirleri alma güvencesi verirler. Taraf devletler özellikle çocuğun kandırılarak ve zorla yasadışı bir cinsel faaliyete girişmesi, çocukların fuhuş ya da diğer yasa dışı cinsel istismar uygulayarak sömürülmesini, cinsel içerikli gösterilerde kullanılıp, çocuğun sömürülmesini engellemek için ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli tedbirleri almak zorundadır. Çocukları kendi çıkarları için hiç kimsenin kullanılmasına izin verilmemektedir. Çocukların cinsel istismara uğraması durumunda devlet çocuğu korumakla görevlidir.

Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nde çocuğun korunması ile ilgili 158. maddeye göre yönetici ve öğretmenlerce, aile dışında ve içinde şiddet uygulanan; ilgilenilmeyen veya zor kullanılarak yasalarla toplumun değerlerine ters olan yollara yönelme ihtimali olan çocuklara gerekli tedbirlerin alınması, çocukların sağlığını olumsuz etkileyip zarar veren, alkol ya da bağımlılık yapan maddelerin

kullanılması, bulundurulması, maddelerin üretilmesi ve çocukların bu maddelerin kaçakçılığına aracı olmaya karşı korunması, çocukların pornografi, teşhir, istismar gibi olumsuz davranışlardan korunması; çocukların, çevreden, okul çalışanlarından, akranları tarafından fizyolojik ve psikolojik yönden etkilenmemeleri için gerekli güvenlik önlemleri almaları ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Bu konular hakkında veli veya aileler ile ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılarak gerekli önlemler alınmalıdır. Önlemler alındıktan sonra bu kapsamda okul yönetimi ile okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu; okula ve çocuğa yönelik gelen şikâyet ile ihbarları ciddiye alıp gerekli önlemleri alarak yanlış eylemlerin suça dönüşmesini önleyerek; okul ortamının güvenliğini sağlayarak çocukları olumsuz ve zararlı davranışlardan korumaya çalışmaktadır. Okul yöneticileri, okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu üyeleri ile görevlendirilen diğer öğretmenler okul, pansiyon gibi çocukların olduğu mekânlarda bulunan ders araç gereçlerini tedbir amaçlı arama ve inceleme yapabilir. Ama arama ve inceleme yaparken çocuğun kişilik ve onurunu incitmeden yapılmalıdır. Yapılan inceleme ve arama sonucunda bulunan malzemeler hakkında iki nüsha olacak şekilde belge hazırlanmaktadır. Hazırlanan belgeler, ilgililerce imzalanıp okul müdürü tarafından onaylanmaktadır. Bu iki nüsha tutanak okul yönetimi ile okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu tarafından saklanmaktadır.

Devlet, çocuğun bakımından sorumlu kişiler tarafından çocuğa yapılan kötü davranışlardan çocuğu korumalıdır. İhmal ve istismara uğrayan çocukların tedavisini amaçlayan programlar hazırlanmalı, ilgili makamlara suç duyurusunda bulunulmalı ve takibi ihmal edilmemeli, aileleri bilinçlendirmek için çocuğun gelişimi psikolojisi hakkında bilgi verilmeli ve daha çok kişinin bilinçlenmesi için kitle iletişim araçlarını aktif olarak kullanılmalıdır. Okullarda seminerler verilebilir, projeler düzenleyerek geniş kitle bilinçlendirilerek yapılan yanlış uygulamalar anlatılarak değiştirme yönünde rehberlik yapılabilir. Risk grubunu oluşturan aileler belirlenebilir, bu ailelere denetim ve yardım için hizmet birimleri oluşturulabilir, "koruyucu aile hizmetleri" yaygınlaştırılabilir. Kendine güvenen, bilinçli bireyler yetiştirmek isteniyorsa okullarda çocukların haklarına saygı gösterip, yasal maddeleri eğitimciler olarak iyi kavrayıp diğer kuruluşlarla işbirliği oluşturarak ve kamuoyu desteği ile sürekli gündemde kalması sağlanabilir.

4857 sayılı İş Kanunu'nun 71. ve 72. maddeleri gereğince, çocukların 15 yaşını tamamlamadan çalıştırılması yasaktır. Çocuğun okula devamını engellemek şartı ile 14 yaşını bitirip ilköğretimini tamamlamış olan çocuğun fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini engelleyen ağır işlerde çalıştırılmaması gereklidir. Mecburi eğitimi bitirmiş ve okula devam edemeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi, haftada 35 saati geçemez ifadesi yer almaktadır. Fakat 15 yaşını tamamlamış çocuklar için ise günde sekiz saat, haftada en fazla 42 saate kadar çalıştırılabilmektedir. Eğitime devam eden çocuklar ise günde en fazla iki saat ve haftada en fazla on saat çalıştırılabilmektedir. 18 yaşını doldurmamış erkek ve her yaştaki kadının maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi su altında veya yer altında çalışmaları yasaktır. 18 yaşını doldurmayan çocuk sanayi işlerinde gece vakti çalıştırılması yasaktır. Fakat Türkiye'de sanayide ve sokakta çocuk işçiler görülmekte ve okulda olması gereken çocuğun, neden işçi olduğuna ilişkin tepki gösterilmemekte olduğu söylenebilir. Çocuk işçiliğinin önlenmesi için düzenli denetim, çocuk işçi çalıştıran kurumlara ve ailelere ağır para cezası uygulanabilir. Ayrıca okula devam sıkı denetim altında tutularak ve devamsız öğrencilerin ailelerine de para cezası uygulamaları sözde değil özde uygulanarak çocuk işçiliği engellenebilir.

Çocuğun Katılım Hakkı

Çocuğun katılım hakkı, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 12. maddesi gereği, her çocuk kendisi ile alakalı herhangi bir konu ya da durumda fikirlerini serbestçe söyleme, kendini ifade etme, fikirlerinin dikkate alınmasını talep etme ve konuya dâhil olma hakkına sahiptir. Çocuğa kendini değerli olduğunu hissettirmek için onun fikirlerine saygı duymalıdır. Küçük yaşta fikirlerine saygı duyulan çocuk; kendini korumayı, haklarını savunmayı bilen bilinçli nesiller olarak yetişebilir. Türkiye'de demokrasi kültürünün yerleşmesi için çocuğun katılım hakkının yasal metinlerle güvence altına alındığı söylenebilir.

Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği'nin 1. maddesi gereği, örgün ve hayat boyu öğrenme okullarında çocuklara öğretim programlarının yanında çocuğa özgüven ve sorumluluk duygusunu geliştirici sosyal etkinlik düzenlenmesi esası bulunmaktadır. Çocuğa yeni

ilgi alanlarını keşfetmesi için kültürel değerleri kazandırmayı teşvik etmek için bilimsel, kültürel, sosyal, sanatsal ve sportif alanlarda öğrenci kulüpleri ve toplum hizmeti kapsamında sosyal etkinlikler yer almaktadır. İlgili yönetmelikte çocukların katılım hakkı eksiksiz ve ayrıntılı bir şekilde ele alınsa da uygulamanın çoğunlukla kâğıt üzerinde kaldığı söylenebilir. Okullarda sosyal etkinlikler sınıfların kalabalık olması sebebi ile çoğunlukla öğretmen merkezli bir şekilde uygulanmaktadır. Öğrencilerin problem çözme becerilerinin geliştiği, kendilerini ifade edebildikleri, dayanışma ve paylaşım gibi değerlerin kazanılması okullarda sosyal etkinlikler sayesinde olmaktadır. Çocukların sosyalleştiği sosyal kulüplerin göz ardı edildiği için sınıflarda şiddete meyilli, teknoloji bağımlısı, kendini ifade edemeyen bilinçsiz bireyler yetişmesine sebep olunmaktadır. Sınıf sayılarının kalabalık olması, okul binasındaki olumsuzluklar, müfredatın yüklediği kazanımları verme telaşı öğretmenlerin eğitime değil sadece öğretime odaklanmasına sebep olabilir.

Millî Eğitim Bakanlığı, Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesinin 5. maddesi gereği, çocuklara demokrasi kültürü küçük yaşta verilmelidir. Demokrasi kültürü ile çocuklar hoşgörü ve düşüncelerini serbestçe hiçbir baskı ile karşılaşmadan söyleyebilmeyi öğrenmek amaçlanmaktadır. Kendi kültürünü benimsemiş, değerlerine bağlı, evrensel değerleri kabullenmiş nesiller yetiştirmek için çocuklara seçme ve seçilme kavramlarını ve oy kullanma kültürünü benimseterek, iletişim kurabilme, katılımcı olma, demokratik liderliği benimseyebilme ve kamuoyu oluşturma bilincini kazandırmayı amaçlayan bu yönergenin, demokrasi bilincinin kazandırılması bakımından önemli olduğu ifade edilebilir. Fakat 2013 yılında uygulamaya giren yönerge 2018 yılında iptal edilmiştir. Projenin iptal edilmesinin, öğrencilerin ve eğitim-öğretimin yararına olmadığı söylenebilir. Okullarda projenin iptali ile çocukların kararlara katılıp beraberce tartışıp çözüm üretebildikleri dayanışma kültürü engellemiştir. Cumhuriyet ile yönetilen Türkiye’de çocuklara demokrasi kavramının öğretilmesi katılım hakkının verilmesi ile sağlanabilir, bu sayede çocuklar kendi haklarına ve çevresindeki kişilerin haklarına saygı duyan bilinçli bireyler yetiştirebilir.

Mustafa Kemal Atatürk çocukların katılım hakkını, "Çocuklarımızı artık düşüncelerini hiç çekinmeden açıkça ifade etmeye, içten inandıklarını savunmaya, buna karşılık da başkalarının samimi düşüncelerine saygı beslemeye alıştırmalıyız. Aynı zamanda onların temiz yüreklerinde yurt, ulus, aile ve yurttaş sevgisiyle beraber doğruya, iyiye ve güzel şeylere karşı sevgi ve ilgi uyandırmaya çalışılmalıdır." (Özel Adana Başkent Okulları, 2023) çok güzel özetlediği söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

18 yaşını doldurmamış her birey kanunen çocuktur ve insan haklarını da kapsayan özel haklara sahiptir. 1989 yılında kabul edilen çocuk hakları Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesinde detaylı olarak sıralanmıştır. Çocukluk döneminde çocukların korunması onların ilerde sağlıklı bir yetişkin olmasının temel koşulunu oluşturabilir. Çocukluk dönemindeki gelişimsel evrelerini sağlıklı tamamlamayan travmalar ya da bazı eksiklikler bir sonraki yaşamsal evreye taşınıp olumsuz etki edebilir. Çocuk hakları, yetişkinler ve devletler tarafından ne kadar sağlam bir şekilde ve çocukların yüksek yararı gözetilerek korunursa o kadar sağlıklı nesiller yetişeceği söylenebilir. Her çocuğun güvene, gülmeye, sevgiye, saygıya, birey olarak kendini ifade etmeye, korunmaya, haklarını öğrenmeye ihtiyacı olduğunu ve çocukların gelecekteki yetişkinler olacaklarını düşünülebilir. Toplumların gelişimi çocuklarına verdiği değer ile doğru orantılıdır, denilebilir.

Toplumunu oluşturan, onu inşa edenin insan olduğunu söylenebilir. İnsanın temellerinin güçlü atılabilmesi için çocukluğunun önemli olduğu ve bu yönde devletin üzerine düşen sorumlulukları olduğu belirtilebilir. Bu sorumlulukların eğitim kurumlarında yerine getirilmesi mevzuatta yer alan yasal metinlerle sağlandığı ve eğitimde gelişmişliği sağlayabilmek için çocuğun üstün yararını düşünülmesi gerektiği ifade edilebilir. Ülkelerin gelişmişliği eğitimle sağlanır eğitimin girdisi olan çocuk devlet tarafından ne kadar sağlam korunursa o kadar sağlıklı nesil, kaliteli insan gücü yetişir. Eğitim mevzuatının çağın gereklerine göre çocuğun üstün yararı gözetilerek ele alınması gerekli düzenlemelerin yapılması çocuklar açısından yararlı olabilir. Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin çocuk haklarına uygun davranmaları için çocuk hakları, eğitim hukuku, çocuk hukuku gibi alanlarda eğitim almaları sağlanabilir. Benzer bir araştırma nitel araştırma yöntemleri ile paydaşların görüşlerini alarak, mevzuatın değerlendirilmesi yapılabilir.

Kaynakça

- Akyüz, E. (2000). *Çocuk hukuku: Çocukların hakları ve korunması*. Pegem Akademi.
- Ballar, S. (1998). *Çocuk hakları*. Beta Basım Yayın.
- Güler, F. (2022). Siyasi partilerin çocuk hakları ile ilgili TBMM bünyesindeki çalışmaları. *Disiplinler Arası Çocuk Hakları Araştırma Dergisi, 2(3)*, 74-82.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961). Kanun No: 222. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.222.pdf>. Erişim tarihi: 14.06.2023
- İş Kanunu. (2003). Kanun No: 4857. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4857.pdf>. Erişim tarihi: 10.06.2023.
- Karaoğlu, N. ve Kırıl, B. (2023). Kronik hastalığı olan çocuklar, hastane okulları ve evde eğitim hizmetleri. *Uluslararası Eğitimde Nitel Araştırmalarda Mükemmellik Arayışı Dergisi, 2(3)*, 71-82.
- Kepenekci, Y. (2008). *Eğitimciler için insan hakları ve vatandaşlık*. Ekinoks.
- Kepenekci, Y. ve Taşkın, P. (2019). *Eğitim hukuku*. Siyasal Yayınevi.
- Kırıl, B. (2018). *Türk eğitim sisteminin yasal dayanakları*. U. Akın (Ed.). Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi. Pegem Akademi,
- Kırıl, B. (2019a). The investigation of the attitudes of preservice teachers regarding the rights of the child. *Journal of Education and Training Studies, 7(2)*, 148–156.
- Kırıl, B. (2019b). The rights and responsibilities of parents according to the views of teachers. *Asian Journal of Education and Training, 5(1)*, 121–133.
- Kırıl, B. (2020). A case study regarding of the parental responsibilities to their children. *Eurasian Journal of Educational Research, 85(1)*, 65–92.
- Kırıl, B. (2021). Evaluation of COVID-19 pandemic in the context of children s rights. *International Journal of Excellent Leadership (IJEL), 1(1)*, 46–62
- Kırıl, B. ve Kepenekci, Y. (2017). Options of the class teachers towards privacy and its violation. *Eurasian Journal of Educational Research, 71*, 21–39.
- Kırıl, B. ve Kepenekci, Y. (2018). Nöbetçi öğretmenlik uygulamasının çocuğun güvenliğini sağlamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(1)*, 694–713.
- Kırıl, E. ve Suçiçeği, A. (2022). Okul-çevre ilişkilerine yönelik eğitim mevzuatının analizi. *Journal of Research in Education and Teaching (JRET), 11(4)*, 56–70.
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). Kanun No: 1739. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>. Erişim tarihi: 10.06.2023.
- Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği. (2019). <https://ogm.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligi-egitim-kurumlari-sosyal-etkinlikler-yonetmeliği/icerik/810>. Erişim tarihi: 12.06.2023.
- Millî Eğitim Bakanlığı, Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi. (2004). <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/286.pdf>. Erişim tarihi: 14.05.2023.
- Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. (2014). <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=19942&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5>. Erişim tarihi: 10.05.2023.
- Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. (2013). <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=18812&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5>. Erişim tarihi: 14.05.2023.

- Özel Adana Başkent Okulları. (2023). Atatürk köşesi.
<https://www.baskentadana.k12.tr/tr/kurumsal/ataturk-kosesi>. Erişim tarihi: 14.05.2023.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018).
https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_06/24163215_ozel_eYitim_yonetmeliYi_son_hali.pdf. Erişim tarihi: 14.05.2023.
- Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği. (2012).
https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/06103840_Ozel_EYitim_KurumlarY_YonetmeliYi.pdf. Erişim tarihi: 13.05.2023.
- Türk Ceza Kanunu. (2004).
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.
Erişim tarihi: 15.05.2023.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2023). <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim tarihi: 10.04.2023.
- T.C. Anayasası. (1982). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>. Erişim tarihi: 10.06.2023.
20. Milli Eğitim Şurası. (2021).
https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_02/20144118_Yuzyuze_Egitime_Donuste_180_Gun-sayfalar-104-113_1.pdf. Erişim tarihi: 18.05.2023.